

דף פט.

בשלמא מראשון תבעי גט אלא משני אמאי

זנות בעלמא הוא, אמר רב הונא גזירה שמא יאמרו גירש זה ונשא זה
ונמצאת אשת איש יוצאה בלא גט וכו' רישא דעבדא איסורא קנסוה...]

[א] בענין פלוגתת הראשונים למסקנא מ"ט צריכה גט משני.

- א. הנה הגמ' הקשה דאשה שנשאת ובא בעלה הרי נישואיה לשני היה זנות בעלמא כיון דנתברר דהיתה אשת איש, וא"כ תמוה למה תנן דצריכה גט 'מזה ומזה' והיינו גם מהשני הא אינה נשואה לו כלל. ותחילה תי' משום גזירה דשמא יאמרו גירש הראשון ונשא השני ואשת איש יוצאת בלא גט. אולם הקשו דא"כ גם בנתקדשה נימא כן, ולכן תי' דרישא דנשאת עבדא איסורא קנסוה אבל בסיפא דרק נתקדשה לא עבדא איסורא ולא קנסוה.
- ב. ונחלקו הראשונים אי הגמ' חזר מטעם הראשון או לא, דרש"י פי' דרישא קנסוה ולא תלין לקולא. ומבואר דהא דצריכה גט מהשני היינו מחשש שמא יאמרו גירש זה ונשא זה ונמצאת אשת איש יוצאה בלא גט, ואעפ"כ בנתקדשה דלא עבדא איסורא לא קנסוה ותלין לקולא שהעולם יבינו דמסתמא תנאי היה בהקדושין.
- ג. אמנם הריטב"א תמה מה ענין הגזירה לקנס וז"ל ואין זה מחוור, כיון שרוצים חכמים לקנסה שלא תצא לשוק בלא גטו של שני, הרי הדבר מסור בידם לאסור דרך גזירה, ולמה יתלו תקנתם בבקי סריקי שיאמרו העולם מה שאינם אומרים וכו', והנכון דהשתא הדרינן מדר"ה לגמרי ובלאו ההוא טעמא קנסוה להצריך גט דרבנן ברישא משום דעבדא איסורא וכו' וטעם הקנס כדי לברר איסורו של ראשון וכו', עכ"ל. וכן כתב הרא"ש להרי"ף דגרס 'אלא' רישא דעבדא איסורא.
- ד. ובדעת רש"י עיין ברשב"א שכתב וז"ל אבל נשאת דעבדא איסורא כדי לאוסרה על הראשון תלין להחמיר דלמא אמרי גרש זה ונשא זה והלכך צריכה גט, וכולי האי משום קנס כדי לברר איסורו של ראשון, וכדגרסינן בירושלמי משני צריכה גט כדי לברר איסורו של ראשון, עכ"ל.
- ה. והביאור בזה דהיכי דקנסוה רבנן משום פשיעת האשה שלא דקדקה יפה, יכול כל אחד לומר אני דקדקתי היטב ולא שייך אצלי קנס וכדו' ויבואו לזלזל בהתקנה, ועל כן כדי לחזק התקנה תקנו לחוש לשמא יאמרו שגירש זה ונשא זה, ועיי' חשש זה תצטרך גט מן השני כדי להתירה לעלמא, ועיי' גט של השני נאסרה לראשון משום מחזיר גרושתו.
- ו. ומצאתי בבית מאיר על הש"ס (נדה דף ב:) שכתב אודות זה וז"ל מדת חכמים כך היא שאין קונסין אלא בצירוף קצת ספק או חשש, כדמצינן ביבמות היכא דליכא למיחש שמא יאמרו גירש ראשון ונשא שני לא ראו למיכנס, וק"ל, עכ"ל.

תנן התם אין תורמין מן הטמא על הטהור ואם תרם בשוגג וכו'.

[ב] בענין טעם האיסור לתרום מן הטמא על הטהור.

- א. צ"ב מהכ"ת לאסור לתרום מן הטמא על הטהור, ויש לציין לזה ד' טעמים נפרדים שראיתי בזה: א] רש"י פי' משום הפסד כהן, וכן צידדו התוס'. והכוונה בזה דתרומה טמאה אינו ראוי אלא ליהנות מהשריפה והרי זה הפסד לגב אכילה.
- ב. [תוס' הביאו בשם ריב"ן שפי' משום דכתיב 'יתן לו' ודרשינן ולא לאורו [ר"ל ולא דבר שאין לכהן שימוש בו והוא צריך לשורפו], ותמהו התוס' דמבואר בפסחים דזה קאי רק כשלא היתה לו שעת הכושר ואז מעכב אפילו בדיעבד [ויש ליישב דכוונת הריב"ן כמש"כ התוס' אח"כ דאסור מדרבנן אטו לא היתה לו שעת הכושר דאז מעכב בדיעבד, וכ"כ בעלי"ן. ועוד צידד העלי"ן דדבר זה אי תתן לו ולא לאורו הוא רק כשלא היה לו שעת הכושר, הוא מחלוקת הסוגיות].
- ג. [הרי"ף פי' דטמא מקרי רע ואסור משום תורם מן הרעה על היפה. וכתב הגר"א (יו"ד סי' של"א) נפ"מ לפי"ז דכרי דנטמא ליכא איסור של מן הרעה על היפה דליכא חילוק בין פירות הטובים והרעים דכולו מקרי רעה מחמת טומאתו.
- ד. [ד] ור' אלחנן פי' (קובץ הערות סי' ס"ג ו') דאסור לטמא תרומה כדכתיב משמרת תרומתי, וא"כ כשמפריש תרומה מפירות טמאין הרי עצם הקריאת שם תרומה הוי כמטמא את התרומה, והוכחה לזה מנויר דאסור לטמא למת, וה"ה דאדם שהוא טמא מת אסור לקבל נזירות דהוי כאילו דעיי' עשיית הנזירות הוי כמטמא למת, וה"ה כאן.

ג] בענין אי תקנו שלא יחול התרומה כלל או דאין נוהגין בו דיניו שאמרה תורה.

- א. הנה ר' חסדא חידש דחז"ל תקנו דבתורם מן הטמא על הטהור במזיד שלא יחול הפרשת התרומה כלל, דלמא פשע.
- ב. ורש"י (ד"ה דלמא פשע) כתב דלקמן פרכינן דכיון דמדאורייתא תרומה היא 'היכי מפקעינן לה מקדושתה דלמא פשע'. ומשמע קצת מרש"י דהפקיעו הקדושה, ולקמן בגמ' אמרינן "ואפקוה רבנן לחולין", ומשמע דהפקיעו הקדושה עצמה.
- ג. וכ"כ בקרן אורה דהפקיעו החלות תרומה מכל וכל, והקשה אי מקרי שעקרו דבר בקום ועשה ע"ש. ולכאוי א"א שיעשו דבר כזה, ואע"ג דמתנין לעקור דבר מה"ת היינו דיכולין להורות נגד התורה, אבל איך יפקיעו הקדושה.
- ד. אמנם בקובץ הערות (סי' ס"ט) האריך לחקור בזה אי חז"ל הפקיע עצם דין התורה, או שאמרו לילך נגד התורה. ואי"ה יתבאר בדף צ. בארוכה הצדדים לכאן ולכאן.

ד] בענין אי יש איסור טעימה במאכלות אסורות כשאינו אוכלו כלל.

- א. בגמ' איתא דבתורם קישות ונמצאת מרה הוי שוגג קרוב למזיד משום דאיבעי ליה למיטעמיה, ופי' בתוס' דהא דאיבעי ליה למטעמיה, ר"ל שיפריש על משהו מיניה וביה כדי שיטעום ותו לא. ומשמע דטעימה אסורה בלי שיפריש.
- ב. והנה עיין בשו"ע יו"ד (סי' ק"ח סעיף ה') דמותר לשאוף בפיו ריח יין נסך דרך נקב שבחבית לידע אם הוא טוב, וכתב הרמ"א אבל אסור לטועמו אע"פ שאינו בולעו, ומקורו בריב"ש, וכתב הש"ך דהריב"ש כתב דגם בכל איסורי אכילה אפילו שאינם אסורים בהנאה נמי אסור לטועמן, וע"ש טעמו דגזרינן טעימה אטו אכילה.
- ג. בירושלמי יעקב העיר דנחלקו הפוסקים אי נאסר טעימה גם באיסור דרבנן, דהצמח צדק (סי' מ"ז) התיר דרק גזרינן באיסור דאורייתא, אבל באיסור דרבנן לא גזרו, והפרי"ח (סי' ק"ח סק"ב) והפמ"ג אסרו טעימה גם באיסורי דרבנן.
- ד. והעיר בירושלמי יעקב דאבטיח וקישות הוי תרומה דרבנן [דאינו דגן תירוש ויצהר, וכ"ש ירק לכוי"ע הוי דרבנן], וא"כ קשה מתוס' על הצמח צדק דהתיר [ובתפא"י באמת כתב דלהצ"צ א"ש סוגיין דמותר לטעום ולפלוט, אולם מתוס' מוכח להיפוך], וגם להפרי"ח קשה דהא התיר לחיכה בלשון לכוי"ע וא"כ למה לא כתבו תוס' עצה לחרך בלשון.
- ה. ולכן כתב ליישב דכל דברי הריב"ש דטעימה הוי איסור דרבנן גזירה אטו אכילה [ולכן התיר הצ"צ באיסורי דרבנן שלא לגזור מדרבנן] היינו רק באיסורי אכילה, אבל באיסורי הנאה מסתבר שאסור מה"ת דעכ"פ הנאה מיהא הוי, וטבל יש בו איסור הנאה של כילוי, וא"כ א"ש גם להצמח צדק וגם לחיכה בלשון דכיון דכאן יש אסור ליהנות שפיר אסור טעימה לכוי"ע, וא"ש התוס'. [נהמעין בהריב"ש יראה דהישר"י נתכוון להאמת, דהריב"ש השיב להשואל דטעמא דאין לאסור טעימה מן הדין משום דכל שאינו אוכל כלל אין הטעימה אסורה כיון שאינו אוכל גוף האיסור, ואפשר דטעמא דטעימה אסורה אפילו באיסורי אכילה היינו כדי שלא יבא לבלוע מעט ואתי לדידי איסורא דאורייתא, עכ"ד. ומשמע דרק הוצרך לסברתו באיסורי אכילה, וכן בתחילת התשובה משמע כן].

ה] בענין ב' המקורות להפקר ב"ד הפקר, ולמ"ל ב' קראי והאם יש נ"מ ביניהם.

- ו. בגמ' הובא ב' פסוקים להפקר ב"ד הפקר, א' מהא דעזרא דאמר דכל אשר לא יבוא לשלשת הימים יחרם ויופקר כל רכושו, ב' ומהנחלת א"י דהוקש ראשים לאבות, דמה אבות מנחילין לבניהם כל מה שירצו אף ראשים להעם כן.
- ז. בערוך לנר הקשה מדוע הוצרכה הגמ' לטעמו של ר' אלעזר, הרי ראיית ר' יצחק פשוטה דעזרא חררים כל ממונם.
- ח. וכתב הערוך לנר [וכע"ז ביש"ש סי' י"ט] דמקרא ד'יחרם כל רכושו' אפשר ללמוד רק שיש לב"ד כח להפקיע ולהוציא מיד אדם את רכושו, אך אין ללמוד ממנו שב"ד יכולין להקנות לאדם אחר מדין הפקר ב"ד הפקר, וא"כ אף שהפקיעו החכמים את הירושה מהאב של היתומה מ"מ עדיין לא זכה בו הבעל כיון דאין בכחם להקנות [ואם יזכה בה אדם אחר מקודם שוב לא יכול הבעל לזכות בירושה] ולכן למדו מנחלות שיש כח לב"ד גם להקנות למי שירצו, וכן כאן הנחילו להבעל.
- ט. אמנם עיקר דבר זה הוא כידוע מחלוקת הראשונים האם יש בכח חכמים להקנות לאחר מכח הפקר ב"ד הפקר:
- י. דבהרשב"א (גיטין דף לו.) מבואר ממש כהנ"ל, דמקרא דראשים יכולין להנחיל חזינן דאפשר גם להקנות לאחר ע"י הפקר ב"ד, אולם בשטמ"ק בב"ב (דף ק.) הובא מרבינו יונה דאין בכח לב"ד אלא להפקיר ולהפקיע ממון אבל לא להקנות.
- יא. וכן בגדולי האחרונים מצינו כן דבמחנה אפרים (משיכה סי' ב') ונתיבות (סי' רל"ה י"ג) פשיטא להו דאין בכח לב"ד להקנות.
- יב. בדבר אברהם (ח"א סי' א' אות י"ד וט"ז) כתב דבזה תלוי אי קנין דרבנן מהני לדאורייתא, דאי יכולין להקנות אז קנין דרבנן מהני לדאורייתא. וכ"כ בשו"ת חת"ס (או"ח סי' ק"י"ז) והוסיף חידוש לגבי אם אפשר להשתמש בקנין דרבנן לגבי מכירת חמץ, וכתב דכל הפלוגתא אי קנין דרבנן מהני לדאורייתא או לא היינו משום דאלו דס"ל דלא מהני סברי דאין בכח של הפקר ב"ד אלא להפקיר ולא להקנות לאחרים [כדב"א הני"ל], וא"כ אין זה גריעותא אלא לגבי קנינים אבל לגבי חמץ דמה שיצאה מרשותו סגי הרי בזה לכוי"ע מהני מה"ת ע"ש בדבריו.